

Grevar och baroner – den svenska adeln

Knappt tre promille av Sveriges befolkning kan räkna sig till den exklusiva adeln. Trots att adels särskilda privilegier är avskaffade sedan länge finns det gott om blått blod i politikens och näringslivets främsta led.

"De adliga är födda in i en maktelit", säger historikern och författaren Peter Englund.

Att ha blått blod i ådrorna – så brukar det heta.

Uttrycket härstammar från Spanien, där man en gång talade om "sangre azul".

"När så den vita västgotiska adeln jämfördes med de mörka morerna tyckte man att de vitas blodådror var blåtonade", säger Elisabeth Varenius, redaktör för Adelskalendern som kommer ut vart tredje år.

En gång i tiden fanns det 2 345 adelsätter i Sverige. Fram till i dag har över 1 700 dött ut, de flesta under 1600-talets krig då en person kunde adlas för att senare stupa barnlös. Många adelsätter försvann även under digerdödens härjningar

på 1300-talet. Cirka 26 500 personer kan nu räkna sig till någon av de överlevande ätterna. Det finns 45 grevliga ätter, 120 friherrliga och 437 ätter utan titlar.

Adel redan på stenåldern

Exakt hur gammal den svenska adeln är förefaller oklart, men forskare och arkeologer har hävdats att det fanns något som kan betecknas som en adel redan under stenåldern. Gånggrifterna i Västergötland, tillsammans med gravplatser från bland annat vikinga- och vendeltid antyder att det tidigt fanns en privilegierad, högre samhällsklass i Sverige.

Klart är att det på 1200-talet fanns en adel, en ärtlig sådan. Med Alsnostådan år 1279 kung i princip vem som helst blev del i ett frälse som fick skattelättnader och särskilda jakträttigheter, om de försvarade kungen till häst och blev riddare.

"Kravet var att man var jordägare. Man kunde slå sig ihop med andra och betala för fotfolk så att man fick ihop en här",

Stutet på en ora.

Upptäcktsresanden Sven Hedin var den siste som adlades av kungen i Sverige.

säger Elisabeth Varenius.

På papperet handlade det inte om börs-adel, men eftersom riddaruppgifterna följd generationsvis kan man ändå tala om arvsloft.

Det var på kung Johan III tid, år 1569, som adels privilegier skrevs ner. Det var också vid den här tiden som de frälse bytte namn till adel.

Ärftligheten slogs fast i lagen samtidigt som många av de stora kronogodsens gavs till adeln. Men det kunde också gå som när Karl XI satte igång en förstatligande-process, och drog in en mängd adliga tillgångar till kronan.

Med representationsreformen 1866 ändrades lagen så att adels särskilda privilegier försvann. Ändå är adeln fortfarande väl representerad inom politiken och i näringslivet.

1980 kartlade journalisten Göran Skytte för tidningen Arbetet adels styrelseposter i Sveriges 150 största företag. Adeln visade sig vara representerad i styrelsen för vart tredje storföretag. Adels inflytande var dessutom extremt stort inom landets tio största affärsbanker. I sex av tio av dessa storbanker hade adelsmän styrelseposter.

Historikern och författaren Peter Englund har skrivit en doktorsavhandling om 1600-talsadeln. Han menar att det inte har funnits någon adel sedan 1866, att den makt som ofta tillskrivs de adliga bör koncentreras till svensk överklass som helhet.

Fakta adelstitlar

Greve: Härstammar från franskans "grafio". Titeln infördes i Sverige 1561 och är den finaste adelstiteln. Prins och hertig räknas inte som adliga titlar i Sverige. I andra länder följer grevetiteln efter markis. Västgermanerna såg greven som en ämbetsman knuten till kungahuset.

Friherre: Följer i rang direkt efter grevetiteln.

Hertig: I Sverige får prinsar landskap som kallas hertigdömen. England har både hertigar som tillhör kungahuset och sådana som står utanför detsamma.

Baron: Härstammar från latinet och fornhögtyiskskans "baro" som betyder man. Titeln har ingen direkt officiell status i Sverige, men ersätter emellanåt friherretiteln.

Lågadel: Detsamma som adel utan några som helst titlar.

Högadel: Endast greve- och friherreätter.

Knapeadel: Härstammar från tyskans "Knabe" som betyder gosse och i äldre svenska återfinns ordet "knappe" med betydelsen väpnare. Beteckningen avser lågadeln.

WALTER REPO/TT

TV-program • Tisdag 23 februari

SVT1

18.00 Knut och Knut (R)
18.30 Hjämkontoret
19.00 Sajter
19.30 UR: Vadå rättigheter
20.00 Springa för livet
20.55 Anslagstavlan
21.00 Aktuellt
21.30 A-ekonomi
21.40 Sportnytt
21.55 Aktuellt
22.00 Nedräkningen har börjat
22.10 Lukas 8:18
22.40–1.00 Himmel och jord
Amerikansk film från 1993.

SVT2

18.00 Aktuellt
18.15 Go'kväll
19.10 Regionala nyheter
19.30 Rapport
20.00 Reportrarna
21.00 World Cup Alpint från Åre
21.40 Nordan vid
21.45 Levande bygder
22.00 Regionala nyheter
22.10 Mosaik
23.00 Rapport
23.10 8 dagar (R)
23.45–0.15 Musikspegeln (R)

TV3

17.55 Ricki Lake
18.30 TV3 Direkt
19.00 Vita lögner
19.30 Simpsons
20.00 Vaduvill
20.55 TV3 Direkt
21.00 Den siste actionhjälten
Amerikansk actionfilm från 1993.
23.25 TV3 Direkt
23.35 Våra värsta år
0.05 En skruv lös
0.35 Brott och straff
1.00 Brottspatrol Los Angeles
1.30 Spanarna
2.25 Mike Hammer
3.25–4.25 Baywatch (R)

TV4

18.00 Lokala nyheter
18.30 Nyheterna
19.00 Jeopardy 1999.
19.30 Skilda världar
20.00 Äntigen hemma
20.30 Alice Bah
21.05 Ally McBeal
22.00 Nyheterna
22.20 Lokala nyheter
22.30 Sporten
22.45 Svart eller vitt
23.30 Arkiv X (R)
0.20 Hunter
1.15 Kvinnofängelset
2.05 M A S H (R)
2.35–2.40 Nationalsången

TV8

18.10 Racereffen
18.50 Ekonominytt
19.00 Världen i veckan
19.25 Det vida livet
Björnarnas värld.
19.50 Ekonominytt
20.00 Korstarama
Dokumentärer om korstågens gymheter. Del 3 av 4.
20.50 Ekonominytt
21.00 Historiska gåtor
Den undflyende framtiden.
21.50 Ekonominytt
22.10 Rock'n'roll
Dokumentär om rockmusikens genombrött. 2 av 2
23.00 Djurriket
Storkens flykt.
23.25 Ekonominytt
23.45 Fiskemagasinet

BBC World

18.00 World News
18.30 The Travel Show
19.00 The World Today
20.30 Hardtalk
21.00 World News
21.30 Reporters
22.00 World News
22.10 World Business Report
22.30 Talking Movies
23.00 World News
23.10 Europe Direct
0.00 World News
0.30 World Business Report
0.45 Asia Today
1.00 World News
1.30 The Travel Show
2.00 News
2.30 Asia Today

CNN

18.00 Larry King Live (R)
18.30 World News
19.45 American Edition
20.00 World News
21.00 World Business Today
21.30 World News
21.30 Q & A
22.00 World News Europe
22.30 Insight
23.00 News Update/World Business Today
23.30 World Sport
0.00 CNN World View
0.30 Moneyline Newshour
1.30 Showbiz Today
2.00 World News
2.15 Asian Edition
2.30 Q & A (R)
3.00 Larry King Live
4.00 World News

Discovery

18.00 Fartdärar
18.30 Skattjägare
Lasseters guldrev.
19.00 SOS i naturen
19.30 Rovdjur
20.30 En elegant lösning
21.00 Överlevande:
Bommen på Grand Hotel
Brighton 1984.
21.30 Långt ute
22.00 Trailblazers
Yukon. Premär.
23.00 Grönland, en
jättekul isö
0.00 Amerikanska
kommandosoldater
Premär.
1.00 Mount Everest
2.00 Skattjägare
2.30–3.30 Fartdärar

NOTERAT MacNapoleon

En skotsk historieforskare har kommit fram till att diktatorn Napoleon Bonaparte egentligen var skotte. Robert Torrens från skotska Perthshire hävdar att Napoleons farfar hette William Bayne och kom från Balloch nära staden Crieff. Sedan jakobiternas uppror slagits ned 1745 flydde Bayne från landet med sin familj. Efter ett skeppsbrott hamnade de på Korsika, där de slog sig ned och snart blev kända som "Bayne och hans följe". – Bayne and his party. Detta skall ha korsikaniserats till Buon-de-party, vilket i fransk historieskrivning sedan blivit Bonaparte. Tidningen The Daily Telegraph förmodar att teorin kan komma att möta mothugg. **TT-REUTERS**

DILBERT

